

СЛЭНГ У ПРАФЕСІЙНЫМ МАЎЛЕННІ ПРАГРАМІСТА

Дзяшчэня А.У., Кандрацкі А.А., Сініцкая К.Д.

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь*

Пятрова Н. Я. – к. філал. н., дацэнт

У рабоце разглядаюцца асаблівасці слэнгу ў прафесійным маўленні праграмістаў. Вызначаецца, што такое прафесійнае маўленне, камп'ютарны слэнг. Звяртаецца ўвага на адметнасць такой прафесіі, як праграміст. Акрэсліваецца, чаму многа жарганізмаў у маўленні праграмістаў, добра гэта ці дрэнна. Пералічваюцца функцыі слэнгу ў маўленні.

Сучаснае грамадства немагчыма ўявіць без інфармацыйных тэхналогій і вылічальнай тэхнікі, якія паспяхова выкарыстоўваюцца ва ўсіх сферах жыцця чалавека і з'яўляюцца практычным увасабленнем інфарматыкі, што на пачатку свайго існавання цесна была звязана з матэматыкай. Геній чалавечай думкі прайшоў шлях ад лічэння на пальцах праз разнастайныя вылічальныя прылады да самых сучасных

вылічальных прыстасаванняў і сістэм, якія ў стане захоўваюць вельмі вялікія аб'ёмы інфармацыі і апрацоўваюць іх па адпаведных праграмах з імгненнай хуткасцю [1].

Наша рэчаіснасць характарызуецца пашырэннем сферы інфармацыйных тэхналогій. Штодзень чалавецтва прыдумляе новыя сродкі сувязі, электронныя прыборы і іншыя рэчы, якія дапамагаюць зрабіць жыццё больш лёгкім і зручным.

Адным з такіх найбуйнейшых і найважнейшых дасягненняў стала распрацоўка інтэрнэту – глабальнай сеткі, якая дазваляе людзям атрымліваць інфармацыю з розных пунктаў свету аб розных падзеях, прадметах, аб'ектах, іх адносінах і г.д., г. зн. быць у курсе ўсяго таго, што адбываецца ў свеце, за долі секунды. Інтэрнэт стаў настолькі папулярным, што цяпер многія не ўяўляюць свайго жыцця без яго, і, такім чынам, колькасць людзей, якія карыстаюцца паслугамі інтэрнэту, пастаянна павялічваецца.

Папулярнасць інтэрнэту, у сваю чаргу, прывяла да таго, што людзі, якія маюць справу з ім і камп'ютарнымі тэхналогіямі, сталі выкарыстоўваць у сваім маўленні словы і выразы з камп'ютарнай сферы.

Праграмісты складаюць асаблівую прафесійную групу, якая, як і любая іншая прафесійная і сацыяльная група, мае сваю ўласную культуру, свае сувязі і адносіны, свой комплекс уяўленняў, духоўных утварэнняў і, што самае галоўнае, сваю мову [2].

Адразу трэба адзначыць, што такое прафесійная маўленчая культура. Мы лічым, што гэта сукупнасць уласцівасцяў асобы, якія вызначаюць паспяховае ўздзеянне на камунікатаў і дазваляюць найбольш эфектыўна арганізаваць працу, рэгуляваць маўленчую дзейнасць у працэсе прыняцця рашэнняў. Даследчыкі адзначаюць тры асноўныя навыві, якімі павінен валодаць кожны прафесіянал: лінгвістычны, камунікатыўны і паводніцкі.

Лінгвістычны навыві звязаны з наступным:

– валоданне тэрміналогіяй, супастаўленне і высочванне пераемнасці паміж старымі агульнаўжывальнымі тэрмінамі і іх новымі аналагамі, выкарыстанне навуковых паняццяў і тэрмінаў у практычным аналізе вытворчых сітуацый, валоданне рознымі стылямі прафесійнай прамовы ў працэсе прафесійных зносін;

– выражэнне думак не толькі пісьменна, у адпаведнасці з нормамі літаратурнай мовы, але і выкарыстанне вывераных маўленчых сродкаў, якія падыходзяць да канкрэтнай сітуацыі, у адпаведнасці з сацыяльнымі ролямі;

– уменне правільна складаць любы дзелавы дакумент, весці службовую перапіску;

– гатоўнасць да любых публічных выступленняў.

Камунікатыўны навыві адлюстроўвае аспекты:

– фарміраванне ацэначнага стаўлення да выказвання, уменне рабіць карэктныя абагульненні і высновы;

– пастаноўка фінальнай задачы зносін і шляхі яе дасягнення з улікам арыентавання на знешнія ўмовы камунікацыі (месца, час, колькасць суразмоўцаў, узаемаадносіны з імі, эмацыйны стан удзельнікаў узаемадзеяння);

– валоданне маўленчым этыкетам;

– наладжванне адносін з рознымі ўдзельнікамі юрыдычнага працэсу ў рамках прафесійнай дзейнасці, прымяненне творчага падыходу ў сумеснай працы.

Паводніцкі навыві ілюструе:

– уменне кантраляваць эмоцыі;

– уменне весці дыялог у адпаведнасці з патрэбамі прафесійнай дзейнасці;

– захаванне этычных нормаў і патрабаванняў этыкету, правілаў камунікатыўнага кодэкса.

Айчынныя спецыялісты, якія займаюцца вывучэннем дадзенай праблемы, прыйшлі да высновы, што ў выпадку супастаўлення элементаў культуры асобы і прафесійнай культуры гэтай жа асобы, апошняя шырэй па ліку кампанентаў. Яна ўключае ў сябе не толькі культуру разумовую, маўленчую, этычную, маральную, эмацыйную, камунікатыўную і дзейнасную, але і наступныя складнікі:

– самастойнае мысленне;

– высокую прафесійную эрудыцыю;

– асновы прафесійнай этыкі;

– валоданне метадамі, формамі і сродкамі ўздзеяння ў працэсе арганізацыі прафесійнага дыялогу, іх карэкцыя з улікам змены сітуацыі;

– высокую культуру зносін;

– свабоднае валоданне прамовай з выкарыстаннем спецыяльнай тэрміналогіі;

– уменне мець зносіны з неадмыслоўцамі па пытаннях прафесійнай дзейнасці [3].

Прафесійны дыскурс праграмістаў нароўні з агульнымі рысамі, уласцівымі любому дыскурсу, мае шэраг асаблівасцяў, якія вызначаюцца ўмовамі і спецыфікай прафесійнай дзейнасці дадзенай групы спецыялістаў.

Спачатку звернем увагу на тое, што спецыяльная лексіка любой галіны навукі, тэхнікі, мастацтва і інш. складаецца з тэрмінаў і прафесіяналізмаў, да якіх часам дадаюць яшчэ і наменклатурныя назвы. Калі адносна статусу наменклатур можна спрачацца, наколькі правамерна ўключэнне іх у склад спецыяльнай лексікі, то адносна статусу тэрмінаў і прафесіяналізмаў ніякіх пярэчанняў не ўзнікае. Пры розных нюансах у трактоўках прынята лічыць, што тэрмін – гэта суаднесены са строгім азначэннем знак спецыяльнага

паняцця, які валодае прыкметамі дэфінітыўнасці, сістэмнасці, імкнення да адназначнасці і адсутнасці канатацыі. Адпаведна прафесіяналізм – гэта спецыяльнае паўафіцыйнае слова, якое называе тыя ж спецыяльныя паняцці, што і адпаведны тэрмін, аднак мае функцыянальнае абмежаванне: выкарыстоўваецца ў асноўным у вусным маўленні, паколькі можа выражаць эмацыянальнасць, экспрэсіўнасць, вобразнасць, недапушчальныя для тэрмінаў. Тэрміны і прафесіяналізмы маюць рознае становішча ў сістэме спецыяльнай лексікі, выкарыстоўваюцца ў розных камунікатыўных умовах, адрозніваюцца адсутнасцю/наяўнасцю канатацыі і шэрагам іншых прыкмет, якія выразна адмяжоўваюць адзін тып спецыяльных лексем ад другога. І такім чынам, прафесіяналізмы ўтвараюць сістэму альтэрнатыўных тэрмінаў неафіцыйных ці паўафіцыйных назваў, якія звычайна валодаюць экспрэсіўнай афарбоўкай, эмацыянальнасцю, часта з'яўляюцца вобразнымі, а таксама больш кампактнымі па форме, лаканічнымі, што робіць іх выкарыстанне зручным у нефармальных абставінах. Менавіта гэтыя асаблівасці дазваляюць трактаваць прафесіяналізмы як лексемы прафесійнага слэнгу (жаргону) [4].

Лічыцца, камп'ютарны слэнг займае дамінуючае месца ў прафесійным дыскурсе праграмістаў. Варта канстатаваць, што ён займае другое месца сярод лексічных пластоў, якія ўтвараюць гэты від дыскурсу, пасля слоў і выказаў літаратурнай мовы, знаходзячыся амаль на адным узроўні з тэрміналагічнай лексікай, гэта пацверджана даследаваннямі навукоўцаў.

Прадуктыўным спосабам папаўнення слэнгу праграмістаў выступаюць англамоўныя запазычанні. Гэта абумоўлена экстралінгвістычнымі фактарамі: сацыяльнымі, эканамічнымі, а таксама апераджальным развіццём камп'ютарных тэхналогій у англамоўных краінах.

У прафесійным дыскурсе праграмістаў камп'ютарны слэнг выконвае наступныя асноўныя функцыі: намінатыўная, эмацыяна-экспрэсіўная, ацэначная, фатычная (якая ўстанаўлівае кантакты), імпліцытная. Заўважана, што папулярнасць слэнгу праграмістаў, якая абумоўлена ўздзеяннем экстралінгвістычных фактараў, дамінуючым сярод якіх стала камп'ютарызацыя чалавечай супольнасці, знаходзіць сваё адлюстраванне ў творах прозы і паэзіі сучаснай эпохі [5].

Камп'ютарны слэнг – гэта самы распаўсюджаны і самы шматслоўны слэнг ў свеце. Новыя словы пастаянна ўтвараюцца з новых галін камп'ютарнай інжынерыі, таму што камп'ютарная галіна – гэта галіна, якая хутчэй за ўсё развіваецца ў свеце, і кожны дзень усё больш і больш людзей знаёмяцца з камп'ютарамі. Новыя словы нараджаюцца з новых, папулярных мультыплэерных гульняў, з новых сайтаў, радзей – праграм.

Камп'ютарны слэнг – разнавіднасць слэнгу, які выкарыстоўваецца ўсімі, хто хоць трохі прысвячае свой час камп'ютарам, і нават тымі, хто не карыстаецца камп'ютарамі зусім. Напрыклад, чалавек, які нікога не ведае пра камп'ютары, і яму трэба "адксерыць" пасведчанне. Рана ці позна ён вывучыць гэтае слова. *Ксеракс, ксеракопія* азначаюць 'адсканіраваць і распячатаць'. На самай справе гэта ўсяго толькі назва фірмы XEROX, якая вырабляе прынтары і сканеры.

Да камп'ютарнага слэнгу адносяцца словы, якія маюць дачыненне да інтэрнэту, камп'ютараў, сістэмнага (сеткавага) адміністравання. Многія словы ў камп'ютарным слэнгу запазычаныя з англійскай мовы. Напрыклад, *маці, мацярынка, мама* і г. д. утвораны ад словазлучэння *мацярынская плата*, якое ўзнікла ад англійскага *mother board*. Гэта асноўная плата камп'ютара, на якой размешчана большасць апаратных камплектуючых. *Прога* – 'праграма', ад англійскага *program* – гэта алгарытм дзеянняў, рэалізаваны на камп'ютары. *Комп* – 'камп'ютар, ад англійскага *computer*, што дамоўна перакладаецца як вылічальнік. *Баг* – 'памылка, выяўленая карыстальнікам у праграме, якую не заўважылі распрацоўшчыкі'. Узнікла ад англійскага *bug*, што перакладаецца як жук. Якое дачыненне жукі маюць да памылак? Уся справа ў тым, што яшчэ ў часы самых першых камп'ютараў, якія былі памерам з невялікі домік, жукі, якія пралазілі у корпус камп'ютара, выклікалі кароткія замыканы і іншыя тэхнічныя праблемы. Вось навукоўцы і празвалі памылкі *багамі*.

Ёсць і словы, якія не былі запазычаныя з англійскай мовы. Напрыклад, *жалеза* – 'апаратная частка камп'ютара', *камень* – 'працэсар', *залиць* – 'размясціць файл на якім-небудзь сайце, зваротны працэс спампоўкі', *даўбешка* – 'чысты CD або DVD дыск'.

Інтэрнэт-слэнг – гэта словы, якія часта выкарыстоўваюцца ў чатах, форумах, у перапісках, напрыклад, *аська, мыла, нік, інэт, спам, флуд*. Усе гэтыя словы маюць дачыненне да інтэрнэту. *Аська* – ICQ – 'праграма, якая дазваляе мець зносіны анлайн па пратаколе icq'. Слова *мыла* з'явілася ад слова *e-mail*. *Нік* – ад англійскага *nickname* – імя, па якім чалавек рэгіструецца на сайце ці ў анлайн-гульні. *Інэт* – скарачана ад *інтэрнэт*. *Спам* – 'ліст, атрыманы масавай рассылкай'. *Флуд* (ад англ. *flood*) – 'гэта размова не па тэме інтэрнэт-форума ці чата, якая перашкаджае іншым карыстальнікам'.

Практычна ўсе словы, якія маюць хоць якія-небудзь адносіны да камп'ютараў, набываюць слэнгавы варыянт. У асноўным гэта доўгія словы, якія цяжка вымаўляюцца, але часта выкарыстоўваюцца. Напрыклад, выраз *аператыўнае запамінальнае ўстройства* скарачаецца ў прафесійным маўленні да слова *азушка*, *відэакарта* – *відэюха*, *гігабайт* – *гіг*, *клавіятура* – *клава* і г. д.

Які лёс камп'ютарнага слэнгу? Як вядома, не ўсе словы захоўваюцца ў мове. На сучасным этапе развіцця прафесійных зносін гэты пласт лексікі існуе, і яго вывучэнне ўяўляе пэўную цікавасць [6].

Далей перад намі паўстае пытанне, ці добра, што ёсць шмат жарганізмаў у прафесійным маўленні праграмістаў. Маладыя распрацоўшчыкі не адразу разумеюць вопытных калег. Выразы накшталт *я апішку світчнуў* або *заімпорці іншую лібу* гучаць для пачаткоўцаў як лекцыя па матэматычным аналізе для першабытнага чалавека.

Спынімся на крыніцах з'яўлення жарганізмаў у прафесійным маўленні праграміста. Некаторыя словы запазычаны з жаргону іншых прафесійных груп, напрыклад, слова *чайнік* – 'дрэнны, неадукаваны праграміст' пазычана з жаргону аўтамабілістаў. Слова *рухавік* – 'ядро камп'ютарнай сістэмы' таксама ўзята з жаргону аўтамабілістаў. Шматлікія камп'ютарныя жарганізмы ўтвораны шляхам метафарызацыі. Напрыклад, *блін* – 'кампакт-дыск' так названы на аснове падабенства па форме да ежы.

Для прафесійнага маўлення праграмістаў уласціва сінанімія: *комп – тачка – апарат – машина – жалеза; дыск – хард – цяжкі драйв; павіс – патух – зваліўся – паваліўся і інш* [7].

Такім чынам, маўленне – арганізаваны па законах мовы працэс выкарыстання моўных адзінак. У маўленні чалавек працягваецца як асоба. Асабліва гэта важна памятаць тым, чый прафесійны род заняткаў цесна звязаны з маўленчай, камунікатыўнай дзейнасцю, – настаўнікам, юрыстам, палітыкам, бізнесменам, журналістам і інш. Для іх уменне ўступаць у кантакты, дзелавыя зносіны, выступаць публічна з'яўляецца неабходнасцю. Разам з тым, патрэбна гэта і інжынерам-праграмістам. Прыгожая, дакладная мова, правільнае вымаўленне, веданне нормаў мовы – паказчыкі не толькі культуры маўлення, але і агульнай культуры асобы. Выяўлена, што праграмісты выкарыстоўваюць слэнг у большай ступені для намінацыі прадметаў і станаў, радзей для называння дзеянняў і толькі ў некаторых выпадках – для апісання прадметаў. Пры гэтым адзначана, што слэнг, выконваючы функцыі надання маўленню эмацыйнасці, экспрэсіўнасці і ацэнкі, а таксама імпліцытную, фатычную і намінацыйную функцыі, не толькі "адухаўляе" і "ажыўляе" гаворку праграмістаў у іх прафесійных зносінах, але і становіцца настолькі папулярным у асяроддзі зносін людзей іншых прафесійных і сацыяльных груп, што яны таксама пачынаюць выкарыстоўваць яго ў паўсядзённым жыцці. Найлепшым доказам гэтага з'яўляецца пранікненне слэнгу праграмістаў у сучасную прозу і паэзію. Істотным у гэтым выпадку з'яўляецца тое, што разгляд урыўкаў з твораў літаратуры XXI ст. дазволіла вызначыць, што слэнг праграмістаў разам з камп'ютарнымі тэрмінамі і выразамі, якія таксама пераходзяць у слэнг паўсядзённага маўлення людзей, выконвае, у асноўным, тыя ж функцыі, што і маўленні праграмістаў, але акцэнт робіцца ў большай ступені ў бок надання прамове эфекту навізны, жартаўлівасці і моўнай гульні.

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. Світунова, М. І. *Інфарматыка і вылічальная тэхніка* / М. І. Світунова // *Беларуская мова. Прафесійная лексіка: Прыродазнаўства: вуч. дапам.* / М. Г. Прыгодзіч [і інш.]. – *Мінск: РІВШ, 2015.* – С. 55-82.
2. Каралева, Л.Ю. *Слэнг у прафесійным дыскурсе праграмістаў: функцыянальна-семантычны аспект* / Л.Ю. Каралева [Электронны рэсурс]. – *Рэжым доступу: <https://www.dissertat.com/content/sleng-v-professionalnom-diskurse-programmistov-funktsionalno-semanticheckii-aspekt/read>.* – *Дата доступу: 22.03.2020.*
3. Хабарын, М.А. *Прафесійная моўная культура супрацоўніка АУС* / М.А. Хабарын [Электронны рэсурс]. – *Рэжым доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/professionalnaya-rechevaya-kultura-sotrudnika-ovd>.* – *Дата доступу: 22.03.2020.*
4. Світунова, М. І. *Спецыяльная лексіка ІТ-сферы* / М. І. Світунова [Электронны рэсурс]. – *Рэжым доступу: http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/152779/1/Svitunova_92-98.pdf.* – *Дата доступу: 22.03.2020.*
5. Баяндзіна, С.Ж. *Дыскурсіўная практыка праграміста* / С.Ж. Баяндзіна [Электронны рэсурс]. – *Рэжым доступу: <https://docplayer.ru/32424173-Diskursivnaya-praktika-programmista-bayandina-s-zh.html>.* – *Дата доступу: 22.03.2020.*
6. Лук'янюк, Ю.М., Лук'янюк, Л.Г. *Шасцярнева* [Электронны рэсурс]. – *Рэжым доступу: http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/18380/1/Lucjanuk_Shastjarnjova.PDF.* – *Дата доступу: 22.03.2020.*
7. Барковіч, А.А. *Сусветнае павучінне, сеціва, Вэб і Інтэрнэт у камп'ютарна-апасродкаванай камунікацыі* / А.А. Барковіч [Электронны рэсурс]. – *Рэжым доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/susvetnae-pavutsinne-setsiva-veb-i-internet-u-komp-yutarna-apasrodskavanay-kamunikatsyi>.* – *Дата доступу: 22.03.2020.*